

JORDI MIR

LA FLAMA DE
L'EXCURSIONISME
CULTURAL

«L'excursionisme
manté un esperit
de catalanitat que ja
voldríem per al conjunt
de l'associacionisme»

Un dels reconeixements que es van atorgar durant la festa de la FEEC d'enguany, celebrada el gener passat al Born Centre Cultural de Barcelona, va distingir la trajectòria incansable de Jordi Mir al servei de la llengua i el país. L'any 1968, aquest lingüista i excursionista pal·larès va encendre la primera Flama de la Llengua Catalana coincidint amb el centenari del naixement de Pompeu Fabra. D'aquest i de molts altres temes ens en parla en Mir, un dels màxims representants de l'excursionisme cultural català.

Jordi, d'on et ve l'afició per la muntanya?

Curiosament de Barcelona. Vaig néixer a Tremp i hi vaig viure fins a l'adolescència, però llavors ens vam traslladar a Barcelona i allà vaig descobrir l'excursionisme. L'origen de l'excursionisme associatiu és urbà. Els qui hem nascut rodejats de muntanyes no hem necessitat mai anar-hi perquè ja les teníem allà. Jo vaig començar a fer excursions amb gent del Centre Excursionista Àliga, on vaig trobar resposta a moltes inquietuds meves. El sentiment de país ja em venia de família, però a l'Àliga se'm va obrir un món nou: el de l'excursionisme entès com un mitjà per conèixer Catalunya, no només per pujar a les seves muntanyes.

Com eren les entitats excursionistes de l'època?

Evidentment no puc parlar de totes, però sí d'unes quantes entitats barcelonines com l'Àliga, el Gràcia, l'Agrupació Excursionista Catalunya, el Foment, la UEC de Barcelona i la UEC de Gràcia. Eren molt més compromeses socialment i políticament que ara. S'hi vivia un excursionisme patriòtic, s'hi impartien conferències i cursos de català clandestins. La policia tenia aquells clubs en el punt de mira. Però és clar que les entitats actuals no poden ser com les d'abans perquè els temps han canviat molt, tot i que en general s'hi manté un esperit de catalanitat que ja voldríem per al conjunt de l'associacionisme.

Fa 15 anys vas predir a l'exdirector de VERTX Xavi Cullerell [especial Prepirineu del Pallars, desembre 2000] que les entitats no tardarien a revitalitzar-se. Com ho veus ara?

Jo sempre sóc optimista. Hi ha més centres excursionistes que mai i fan la seva funció social, que és el més important. Una altra cosa és veure com s'hi anirà mantenint l'essència de l'excursionisme tradicional.

Hi ha qui diu que aquell excursionisme ha mort.

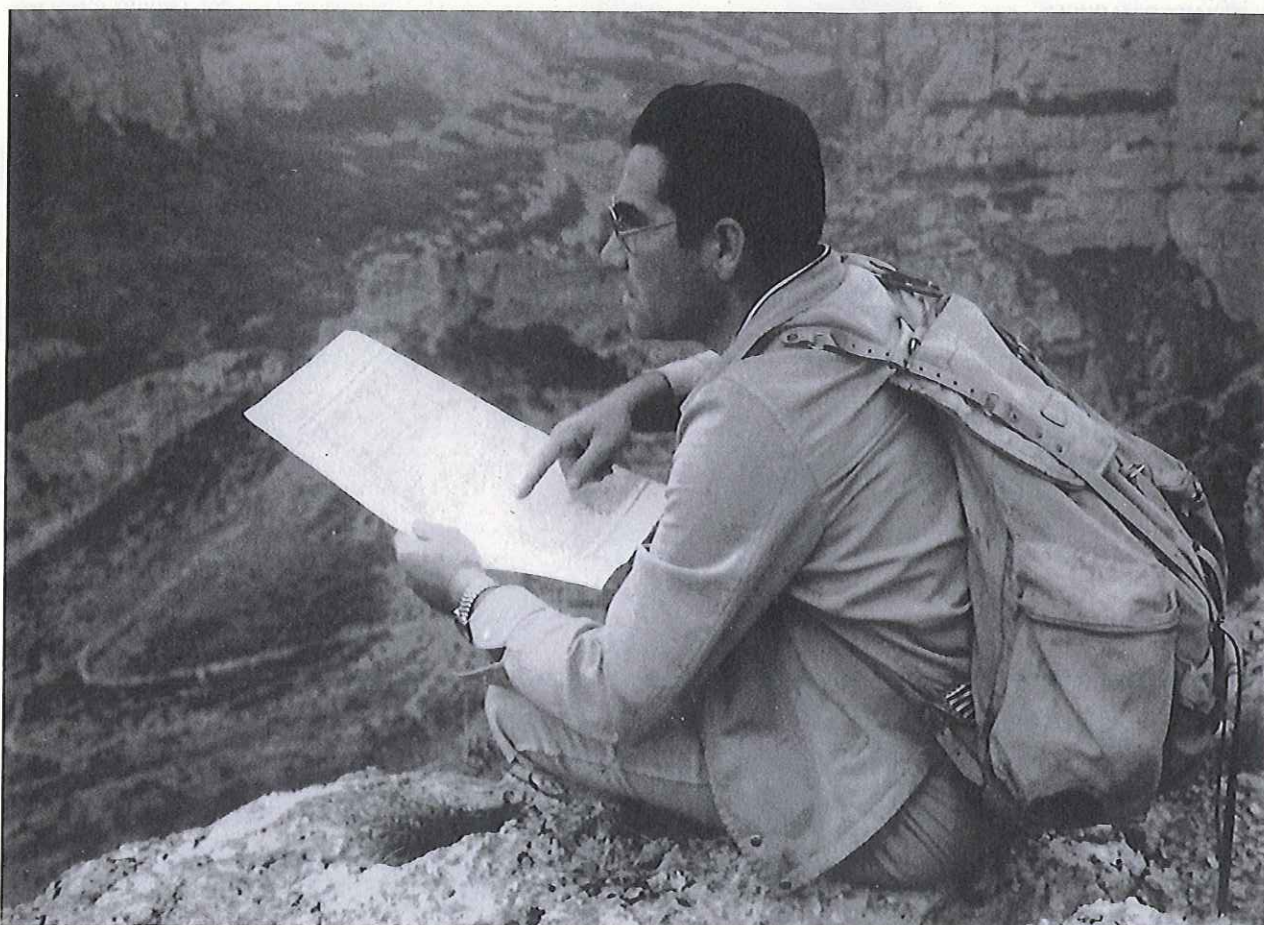
Jo no ho diria així. Bé, les activitats més tradicionals sí que s'han anat perdent i algunes entitats n'han rebut les conseqüències. Només cal veure com està avui el Club Muntanyenc Barcelonès, pràcticament desaparegut, quan havia estat un dels clubs més dinàmics i carismàtics de la ciutat. El mateix Centre Excursionista Àliga té actualment menys activitat. Però, malgrat tot, l'esperit de l'excursionisme hi és. Els centres excursionistes han evolucionat molt, igual que la societat, i això no és bo ni dolent, però és inevitable. L'excursionisme no canviarà el món, però crec que continua fent la funció de formació en uns valors com el respecte als altres i a la natura i, sobretot, en el sentiment de país. Durant el franquisme, el sentiment de país es feia difícil de mantenir, però va servir per conservar l'esperit latent de llibertat que ara és l'objectiu decidit del nostre poble.

Com es podria potenciar la funció de formació que té l'excursionisme?

S'hauria de facilitar la integració dels qui s'incorporen a l'excursionisme. Per exemple, mantenint una xarxa de senders com cal, que és el que està fent la FEEC. Els senders tenen una funció social oberta a tothom, no solament a les entitats o als federats. Les competicions que coordina la FEEC són en conjunt una bona manera d'introduir la gent jove al món de la muntanya, però cal anar més enllà perquè d'entrada no tothom està preparat per integrar-s'hi i treure'n tot el significat que té.

L'any passat en va fer 50 de la fundació de la Societat d'Amics de la Muntanya de Tremp, en què vas tenir-hi un paper destacat.

Sí. Els anys 60 ja hi havia moltes entitats muntanyenques a Catalunya, però cap a Tremp. Vaig parlar amb amics trempolins i ens vam anar animant, però alhora veient-ne les dificultats perquè, per crear una entitat, havia de passar al davant una persona que fos afí al règim franquista. Jo en aquella època era membre del Comitè de Refugis de la llavors encara anomenada, per força, *Federación Catalana de Montañismo*. El president, Francesc Martínez Massó, va pujar a Tremp i ens va ajudar molt. Ens va aconsellar que no fundéssim una entitat nova, sinó una secció excursionista dins una entitat ja existent. Així, ens vam afiliar al Casal Cultural amb el nom de *Secció d'Amics de la Muntanya*. Com que formàvem part del Casal, no ens inspeccionaven i a més teníem la sort de funcionar quasi com una associació independent perquè l'entitat «mare» ens donava molta autonomia.

Mir contempla el congost de Collegats des de l'Espluga de Cuberes, l'any 1975.

Passada la dictadura, ens vam separar del Casal i ens vam anomenar *Societat d'Amics de la Muntanya*. No vam ni haver de canviar la sigla SAM.

Martínez Massó va deixar una forta petjada a la Federació Catalana.

I tant! Tenia un dinamisme i una habilitat extraordinàries. Va impulsar els refugis de muntanya i molts altres projectes. Ell procedia de l'organització juvenil catalanista Palestra, però en temps de Franco va veure clar que els radicalismes només el portarien a un carreró sense sortida i a la claudicació. Així que calia aguditzar l'enginy si volia continuar servint el país com a president federatiu de l'excursionisme català. Per exemple, va aconseguir que la Delegación Regional Catalana de la Federación Española de Montañismo passés a denominar-se *Federación Catalana de Montañismo* l'any 1963 i, un cop mort Franco, *Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya*, com era la voluntat de sempre. Un cas ben explícit va ser el d'aquesta revista:

Martínez Massó la va fundar el 1966 amb el nom de VÉRTEx, al·legant davant el registrador que aquest mot era llatí. Durant el franquisme el títol de la publicació s'escrivia amb majúscules i sense accent i després ja s'hi va afegir l'accent obert. Ell era molt hàbil en aquests temes. Al principi VÉRTEx s'havia de publicar en castellà, però sempre incloïa alguna poesia en català. És curiós, però com que era poesia, la censura ho permetia. L'any 1970 ja es va editar en català i va ser la primera revista d'una federació esportiva escrita totalment en la nostra llengua durant l'etapa final del franquisme. Però ja abans VÉRTEx havia publicat articles en català, com un de meu (no ho he fet mai en cap altra llengua) del 1968 sobre Pompeu Fabra i l'excursionisme. Martínez Massó com a president de la Federació i Carles Albesa i Alexandre Marcet com a directors de VÉRTEx van ser valents, però havien de fer equilibris i combinar les dues llengües.

«Martínez Massó va fundar l'any 1966 aquesta revista amb el nom de VÉRTEx, sense accent, al·legant davant el registrador que aquest mot era llatí»

Com relaciones l'excursionisme amb la llengua?

Per mi no es poden separar. El meu excursionisme busca el coneixement de Catalunya, i els límits del meu país són els límits lingüístics. L'estudi de la llengua, de les varietats dialectals, de la pronúncia o dels topònims passa per recórrer el territori i escoltar la gent del país.

L'any 1968 es va escaure el centenari del naixement de Pompeu Fabra i l'encesa de la Flama de la Llengua Catalana. Com ho recordes?

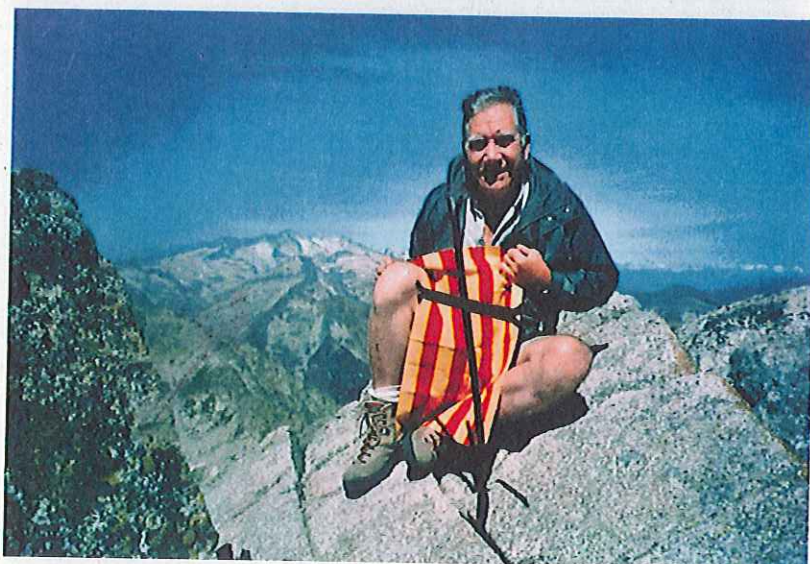
Com una gran iniciativa de l'excursionisme català. A part d'un lingüista eminent, Fabra va ser un bon excursionista i la Federació va decidir crear una comissió per commemorar el seu naixement. L'octubre d'aquell mateix any es va encendre la Flama davant la tomba del Mestre, a Prada, i es va dur fins a Montserrat per relleus durant una setmana. A partir de l'any 70 es va anar fent la Renovació de la Flama i en aquests 45 anys no s'ha estroncat mai el compromís de l'excursionisme amb la llengua. La diferència és que ara se celebra al febrer, coincidint amb el mes del naixement de Fabra. L'abat de Montserrat no falla mai a la cita, sempre vol ser-hi personalment. Per tant, dóna a l'acte la mateixa o més importància que la que li donem nosaltres.

Durant molts anys has impartit classes de català per a adults. Què és el que t'agrada més d'aquesta feina?

La docència sempre m'ha agradat molt perquè et permet transmetre una cosa que t'apassiona, com és la llengua en aquest cas. L'any 1958 ja vaig organitzar un curs de català al Centre Excursionista Àliga en una època en què això estava més que prohibit. Des de llavors sempre ha estat la meua dèria, i és que crec fermament que la llengua és el vincle que ens uneix i ens fa forts.

També has col·laborat a la ràdio i a la televisió divulgant la llengua i la geografia catalanes.

Aquí he tingut la sort de poder treballar amb Joaquim Maria Puyal. Des del 1976 l'he assessorat lingüísticament en les seves retransmissions de partits de futbol i vaig col·laborar en els programes de TV3 *Vostè pregunta, Vostè jutja*, *La vida en un xip*, *Un tomb per la vida* i *L'indret de la memòria*. En aquest últim, el Quim va insistir que jo havia d'aparèixer a la pantalla i ho va aconseguir. En aquell moment no

Mig segle separa aquestes dues imatges obtingudes al mateix lloc, el pic de Comaloformo (3.029 m). A dalt, Jordi Mir corona el seu primer tres mil a l'edat de 20 anys; i a baix, amb 70 anys, fa l'últim tres mil de la seva llarga trajectòria muntanyenca.

em podia imaginar la popularitat que això comportaria. De totes les intervencions a *L'indret de la memòria* en va sorgir el llibre *Apunts d'un ciutadà*, que és una recopilació de 140 «excursions» a través dels trets que ens caracteritzen com són el paisatge, la llengua, les personalitats, els fets i els costums.

Parla'ns també de les teves col·laboracions a la premsa escrita.

S'han centrat al diari *Avui*, a part de revistes molt diverses com *Serra d'Or*, *Lo Raier*, *Cavall Fort*, *Excursionisme*, *Descobrir* o *Llengua Nacional*. El director de l'*Avui* em va trucar perquè volia una columna per a la pàgina setmanal d'excursionisme. La vaig titular

«De bon matí» i la vaig escriure des de la fundació del diari, l'any 1976, fins al 1983. Més endavant hi vaig fer altres columnes com «Indrets», «Parlant amb...» i «Notes de camí». M'agradava parlar-hi de tots els temes que ens afectaven. Per exemple, la denúncia de la imminència que quedaria inundat el camí de Mont-rebei va donar lloc a un moviment que va aconseguir que es fes un camí nou més elevat. Així es va salvar aquell pas que avui és un punt d'atracció per a molts excursionistes. En una altra columna em dolia de la falta de bibliografia excursionista catalana. Arran d'aquesta mancança, Carles Albesa, Joan Cervera, Òscar

Durant quasi cinquanta anys, Mir ha promogut la Renovació de la Flama de la Llengua Catalana, una iniciativa del moviment excursionista sorgida l'any 1968 per commemorar el centenari del naixement de Pompeu Fabra. A la foto, el febrer passat amb Josep Maria Soler, abat de Montserrat, i Jordi Merino, president de la FEEC.

Ferrer, Agustí Jolis, Isidre Rodrigo i jo mateix vam crear el 1978 la col·lecció «Llibre de motxilla», de Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Alguns llibres els escrivíem nosaltres i per a tota la resta de títols ens encarregàvem de buscar els autors més qualificats, sobretot en el món excursionista. Quan les editorials van començar a editar cada cop més llibres de muntanya, a mitjan dècada dels 90, vam anar deixant per acomplert el projecte. En vam quedar ben contents perquè alguns títols havien tingut molt èxit.

L'any 1998 vas publicar amb Carles Albesa un llibre fonamental per a la terminologia muntanyenca, el Diccionari d'esports de muntanya. Entre aquests esports hi hauria d'haver avui el de córrer per la muntanya?

A la nostra època no es corria per la muntanya com ara. Nosaltres només corríem quan se'ns escapava el tren... Ara és un esport en auge del qual no conec gaire el vocabulari, però suposo que s'hi utilitzen molts estrangerismes. Per exemple, començant per

la denominació d'aquesta especialitat, ja hauríem de recórrer al terme anglès *trail running*. Crec que fa falta més temps per veure si es consoliden conceptes en català o si ens quedem amb el mot anglès. En aquest cas, es podria acabar adaptant la pronunciació anglesa a l'ortografia catalana. En el *Diccionari* ja vam recollir diferents termes d'escalada, procedents bàsicament de l'anglès i del francès, que han adaptat l'ortografia al català, com *espit* (d'*spit*) o *ràpel* (de *rappel*); o termes d'esquí com *bamp* (de *bump*). En el nou esport de córrer per la muntanya em fa l'efecte que cal més tradició en l'ús per establir un vocabulari específic. La llengua no es crea amb un ordinador. La creen i la fan evolucionar les persones en el seu context cultural, i molt més tard els lingüistes la plasmen en un diccionari.

T'han seguit els teus fills o els teus néts en la dèria excursionista?

No han hagut de recórrer a l'excursionisme com a eina de formació i no s'hi han «refugiat» directament, però els seus principis cívics i culturals responen plenament a aquest esperit. I això, de fet, és el que importa.

Finalment, d'on et sents que ets: de Tremp o de Barcelona?

M'identifico plenament amb els dos llocs. Diria que sóc fill de Tremp i ciutadà de Barcelona.

FLAIX... >

JORDI MIR PARACHE

Tremp, 1935

Excursionista

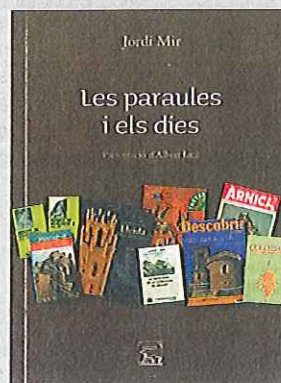
Professor de català

Divulgador de la llengua i la geografia catalanes

Impulsor d'accions cíviques i culturals com la Renovació de la Flama de la Llengua Catalana

Soci del Centre Excursionista Àliga, de la UEC de Barcelona i de la Societat d'Amics de la Muntanya de Tremp.

Autor dels llibres *Llimiana i l'ermita de Sant Andreu* (1975), *Antoni Gaudí, arquitecte. Resum biogràfic per a infants* (1977), *Indrets de Catalunya I* (1978), *Indrets de Catalunya II* (1979), *Els noms de lloc del terme de Tremp i del seu agregat Claret* (1983), *75 postals trempolines 1900-1940*, escrit amb Francesc Prats (1991), *Memòria de Pompeu Fabra. 50 testimonis contemporanis* (1998), *Apunts d'un ciutadà* (1998), *Diccionari d'esports de muntanya* (1998) i *Montserrat. Excursions des del Santuari i camins d'accés* (1999); aquests dos darrers, escrits amb Carles Albesa.

Publicació recent de *Les paraules i els dies* (Garsineu Edicions, 2015), que és una selecció de textos de Jordi Mir i una relació de més de 800 referències dels seus llibres i articles publicats, de les conferències impartides i dels textos emesos per ràdio i televisió.